

Kelemen Dávid
ELTE PPK

Nemekkel kapcsolatos szerepelvárások tükröződése szabad mesélési helyzetben

Tagozat: Fejlődéslélektan
Témavezető: Katona Nóra

1. Elméleti bevezető

1.1. Bevezetés

A fejlődépszichológia egyik alapvető kérdése a *nature or nurture*, vagyis az öröklés vagy a környezet problémája (Cole 1997): a gyermekek fejlődését elsősorban a genetika, a veleszületett tulajdonságok befolyásolják inkább, vagy pedig a környezeti hatások. A mai modern lélektan kerüli ezt a merev elkülönítést. Hinde (1987) amellett érvel, hogy – mivel az élőlény és a környezete nem választható szét egymástól – az egyed fejlődését nem fogja megmagyarázni önmagában egyik szempont sem, hanem az öröklött tulajdonságok és a környezet interakciója lesz a döntő tényező.

A gyermek a világ megismerését egy kompetens társ, elsősorban a szülei segítségével ismeri meg (Vigotszkij 1978). A szociális referencia azt jelenti, hogy a gyermek a gondozóval való interakció során annak jelzései alapján dönt a saját érzéseiről, viselkedéséről (Cole 1997). Ebből pedig az következik, hogy a világ megismerése során a szülő beállítódása hatással lesz a gyermek beállítódására – nem csak a világot ismeri meg a gyermek, hanem azt a módot is, ahogy viszonyulni kell a benne lévő dolgokhoz.

A férfiak és a nők sok tulajdonságukban jelentősen eltérnek egymástól (Brizendine 2010a, Brizendine 2010b), és ezek az észlelhető különbségek egyaránt fakadhatnak genetikai és nevelési, kulturális forrásból (Bereczkei 2008; Best, Williams 2006). A megszületett gyermek neme a legfontosabb kategória a szülőknél (Szilágyi 1976). A baba nemének ismeretében a szülők már nem „gyermeket” látnak, hanem kisfiút vagy kislányt. Szilágyi (1976) amellett érvel, hogy a szülőben igen korán (tudatosan vagy tudattalanul) kialakul egy beállítódás a gyermeke nemével kapcsolatban – ezt követően pedig szükségszerűen ez a beállítódás megnyilvánul a szülő viselkedésében, és ezáltal hat a gyermekre. Ez pedig azt jelenti, hogy a szülő a gyermekével folytatott interakciók során – akarva vagy akaratlanul – a gyermekét a nemének megfelelő viselkedésre igyekszik tanítani.

1.2. A nemek közti biológiai különbségek

A fiúk és a lányok biológiai értelemben nem csak egy kromoszómájukban térnek el egymástól. Már a magzati kor nyolcadik hetében sokkal több

tesztoszteron hormon figyelhető meg a fiú magzat szervezetében (Brizendine 2010a). Ez a hormonális különbség az agyi hálózatokra is kihat, gátolja a kommunikációs központ fejlődését, és segíti a szexualitásért, illetve az agresszióért felelős agyi területek fejlődését – ebből fakadhat az is, hogy a férfiak közel hússzor agresszívebbek a nőknél (Brizendine 2010b).

A nemek közti különbségek már közvetlenül a születést követően megfigyelhetők: Eaton és Enns (1986) alapján az újszülött fiúk testesebbek, és magasabb az aktivitásszintjük. Rosenberg és Sutton-Smith (1972) pedig kimutatta, hogy a fiú csecsemőknek magasabb a fájdalomküszöbük, fejlettebb az izomzatuk és az alapmetabolizmusuk is magasabb a lányokéhoz képest. Már néhány napos korban kimutatható, hogy a lányokat az arcok, a fiúkat pedig a mozgó tárgyak figyelése köti le jobban (Connelian et al. 2000), négy hónaposan pedig a lányok már jobb arcmemóriával rendelkeznek, mint fiú társaik (Bereczkei 2008).

1.3. Kulturális különbségek

Természetesen a nemi különbségek magyarázatát nem tudja a biológia teljes mértékig megadni. A fejlődésre messzemenően hat az a kultúra, amelybe születik a gyermek. Bár – mint fentebb láthattuk – a gyermekek már születésüktől kezdve eltérnek egymástól, 3-4 éves korig a felnőttek nem tudják megkülönböztetni külsőre a fiúkat és a lányokat – erre csak a hajviselet és az öltözködés ad nekik támpontot (Szilágyi 1976). Ezért a fiúk és a lányok különböző bánásmódját valószínűbb, hogy a szülők elvárásai okozzák, mint a kisbabák valódi nemi eltérései. Rubin, Provezano és Luria (1974) azonos hosszú, súlyú és Apgar-pontszámú újszülöttek jellemzését kérték a szüleiktől. A kontrollált változók ellenére a szülők a lánygyermkeiket „kicsinek”, „szépnék”, „csinosnak”, „helyesnek”, az anyára hasonlítóknak, míg a fiúkat „nagyoknak” és az apára hasonlítóknak jellemezték. Ez az eredmény szintén arra utal, hogy a szülők a babát fiúnak vagy lánynak látják, és ennek megfelelően ruházzák fel tulajdonságokkal. Sigel (1985) úgy véli, a különböző neműek eltérő kezelése nem csak abból fakad, hogy a szülő úgy véli, hogy a fiúk és a lányok különbözőek, hanem abból is, hogy szerinte a férfiaknak és a nőknek különböző szerepet kell játszaniuk.

A patriarchális társadalmakból eredő, de sok helyen még mindig meglévő jelenség, hogy a fiúgyermeknek nagyobb értéket tulajdonítanak, mint a lánynak (Szilágyi 1976). Jameson (1986) rámutat, hogy 1985-ben Dél-Koreában a fiú-lány születési arány 117:100 volt, és ennek okát abban látja, hogy a gyermek nemét megismerve a szülők hajlamosabbak voltak a lány magzatot elvetetni.

1.4. Nemi szerepek

A nemi szerepek azon társadalmi szerepek összessége, amiket eltérő gyakorisággal játszanak a férfiak és a nők (Best, Williams 2003). A gyermekek a nemüknek megfelelő szerepeket tudattalanul, automatikusan sajátítják el környezetüktől (Buda 1991). A nemhez tartozás Szilágyi (1976) szerint a személyiség születésének egy fő tényezője, mely a nemnek megfelelő viselkedésre ösztönöz. Martin és munkatársai (2002) szerint a gyerekek azokra a tárgyakra, viselkedésekre és társadalmi szabályokra figyelnek jobban, amiket a saját nemükhöz asszociálnak, az ellenkező nemhez kapcsoltakat pedig kerülik. Barry, Bacon és Child (1957) 100 társadalmat vizsgálva azt találta, hogy a fiúkat inkább teljesítményre, önállóságra és függetlenségre igyekeznek nevelni, a lányokat pedig gondoskodásra, felelősségre és engedelmisségre. A fiú már csecsemőkorban több szabadságot kap a szülőtől, mint a lány (Szilágyi 1976).

Martin és Fabes (2001) szerint a biológiailag jelen lévő különbségeket felerősítheti a szocializáció. Ennek egyik példája lehet a fizikai aktivitás. A fiú csecsemők aktivitásszintje kicsivel nagyobb a lányokénál (Eaton, Enns 1986), ez a különbség viszont gyermekkorra felerősödik. Fagot (1978) szerint a szülők intenzívebben bátorítják a fiúkat a fizikai aktivitásra, mint a lányokat. A szülők korán, már a pár hónapos gyermeküknek is gendersztereotip játékokat vesznek, jóval azelőtt, hogy a gyerek ki tudná mutatni ezen preferenciáit (Leaper 2013).

1.5. Interakció és mesék hatása a személyiségfejlődésre

Vigotszkij (1934/1987) szerint minden új pszichológiai funkció megjelenése először egy támogató társsal való interakció folyamán jelenik meg, aki segíti a gyermek erőfeszítéseit. A legközelebbi fejlődési zóna (Vigotszkij, 1978) azt a részt kívánja betölteni, ami a gyerek önmagában elvégezni képes cselekvések és a kompetens társsal folytatott interakció során elérni képes cselekedetek között húzódik. Ennek során a felnőtt érzékenyen reagál a gyermek képességeire, és az azon nem sokkal túlmutató segítséggel látja csak el.

Ahogy fentebb láttuk, a szülők elvárásaikból kifolyólag (tudatosan vagy tudattalanul) másképp kezelik a fiú és a lány gyermekeket. Ez pedig a legközelebbi fejlődési zóna elméletében azt jelenti, hogy a szülők másképp segítik megkonstruálni a valóságot egy fiú, mint egy lány gyermeknek. A szociális referencia pedig magával vonja azt, hogy a világ megismerése során a gyermek átveszi a szülő beállítódását is. Mesélés során a szociális referencia által a gyermek várhatóan nem csak a történetről kap információt, hanem a szülőnek a történetről alkotott véleményéről is. Ez pedig szükségszerűen növelni fogja a biológia által már eredendően meglévő nemi különbségeket.

DeLoache (1984) szerint mikor a szülő és a gyermek közösen dolgoznak fel képeket vagy szövegeket, a szülő olyan nehézsgű kérdésekkel segíti a gyermeket, amik illenek annak kompetenciájához. Ez az eredmény beleillik a fent leírt legközelebbi fejlődési zóna elméletébe.

1.6. A kutatás célja és a kérdőív bemutatása

Ahogy fentebb bemutattam, több kutatás foglalkozott a nemek veleszületett különbségeivel és a kultúra hatásával a nemi eltérésekre, valamint, hogy a gondozó szülői szerepei egyértelműen hatnak a gyermek nemi fejlődésére. A mesélés is egy interakció a gyermek és a szülő között DeLoache (1984) alapján. Vizsgálatomban arra vagyok kíváncsi, hogy a gyermekeknek történő szabad mesélés során milyen mértékben jelenik meg a szülő részéről a saját, a társadalmi nem szerepelvárások kivetítése és megfogalmazása, és hogy ez milyen kapcsolatban áll azzal, hogy maga a szülő milyen mértékben azonosult a társadalom által elvárt nemi szerepekkel. A szabad meséléshez szükséges szabad ingeranyagot hét, gyermekeknek készült mesés állatrajz, illetve a Heider és Simmel (1944) által alkalmazott videó szolgáltatva, melyeket később részletesen bemutatok.

Mivel a nevelés mindig egy interakció a szülő és a gyermek között, és mivel a gyermekek biológiai neme már születésüktől fogva adott, az eltérő nevelés a szülő válasza is lehet az eltérő tulajdonságokkal rendelkező gyermekekre. Így ahhoz, hogy csak a gondozó elvárásaiból fakadó nevelési eltéréseket mérhessük, valamilyen formában mindenképp kontrollálni szerettük volna az egyik meghatározó lényegi eltérést, a gyermek nemét, mint változót. Vizsgálatunkban ezt egy játékbaba formájában oldottuk meg, mely a nem elfogadott társadalmi jelzéseként kék vagy rózsaszín ruházatot kapott.

Azt a kérdést, hogy a szülők nemi szerepeivel történő azonosulás befolyásolja-e a mesék attribútumait szabad mesélési helyzetben, Bem (1974) BSR¹ kérdőívével vizsgáltuk. Ez a kérdőív azt igyekszik feltárni, hogy az egyén mennyire illesztette személyiségébe a biológiai neméhez fűződő elvárásokat. Bem a nőiességet és a férfiasságot két független dimenzióknak tekinti, így a 60 tételes kérdőívében 20 tulajdonság kérdez férfiasnak ítélt tulajdonságokra, és 20 nőiesnek ítéltre. Emellett 20 tétel igyekszik a szociális kívánatosság mértékét kimutatni. Minden tulajdonság esetén egy hétfokú Likert-skálán kell megjelölnie a vizsgálatban résztvevőnek, hogy mennyire tartja azt magára jellemzőnek.

¹ Bem Sex Role Inventory, vagyis „Nemi Szerep Teszt”

1.7. Hipotézisek megfogalmazása

Kutatásomhoz az alábbi hipotéziseket állítottam fel:

- Rubin, Provezano és Luria (1974) kutatásai és Szilágyi (1976) alapján azt feltételez, hogy a fiúnak öltöztetett babáknak történő mesélés során a vizsgálatban résztvevők kevesebb érzelmet neveznek meg, kevesebb részletet emelnek ki, azaz kevesebb színt és jelzót használnak a mesélők, és több, akár közös cselekvést neveznek meg, emelnek ki.
- A szabad helyzetben történő mesélés során a vizsgálatban résztvevők a saját gender-preferenciáikat jelenítik meg, így a férfiak és a nők eltérően fognak mesélni a gyermeknek.

2. Módszer

2.1. Az adatfelvételt megelőző munkálatok

A kísérlet során felhasznált képeket a Tóparti Gimnázium és Művészeti Szakközépiskola művészeti tagozatos tanulói készítették el. Feladatuk az volt, hogy olyan gyermekeknek készülő, emberi cselekvéseket végző állatokat rajzoljanak, amelyeken a társadalom által a biológiai nem jelzése szempontjából semleges szereplők, tárgyak és színek jelennek meg. A szereplők nemére csak az általuk végzett cselekvésnek tulajdonított társadalmi nemi szerep-illeszkedés utal (pl. focizás, sütés stb.) Az elkészült munkákból kiválasztottuk azt a hetet, amely a célnak leginkább megfelelt. A képek három kategóriába sorolhatók: tradicionális gender szerepelvárások szerint inkább fiús cselekvést bemutató (jéghokizó maci, focizó maci és süni), lányos cselekvést bemutató (sütögető cica, babázó pandák), illetve gender semlegesebb cselekvést bemutató (bevásárló süni, homokozás, bicikliző mókus). Ezen kívül Heider és Simmel (1944) által használt, mára klasszikussá vált videót is az ingeranyagok közé tettem². Ez a videó egyrészt lehetőséget ad a szabad asszociációra, másrészt pedig egy konfliktusos, agresszív helyzetet jelenít meg, ami lehetőséget ad annak a vizsgálatára, hogy a vizsgálatban résztvevő miként kommunikál erről a szituációról a fiú vagy lány „gyermeknek”.

A vizsgálathoz használt játékbaba 50 centiméter magas.

2.2. A vizsgálatban résztvevő személyek

A kísérlet során törekedünk arra, hogy ugyanannyi nő és férfi, ugyanannyi gyermekkel rendelkező és nem rendelkező, valamint ugyanannyi fiú, il-

² A videó megtekinthető a következő linken:

<https://www.youtube.com/watch?v=VTNmLt7QX8E> [2016.05.04.]

letve lány játékbabát kapó személy vegyen részt a kutatásban. A vizsgálatban résztvevőket hólabda módszerrel kerestük meg. Elsősorban ismerősök köréből hívtam személyeket a vizsgálatban történő részvételre, majd a vizsgálat végén megkértem őket, hogy ha ismernek olyan személyt, aki szívesen részt venne a kutatásban, adják meg az elérhetőségét. A vizsgálatban való részvétel feltétele volt a betöltött 18. életév, valamint felső életkori határnak azt tűztük ki, hogy a résztvevő még ne legyen nagyszülő.

2.3. A vizsgálat bemutatása

Az adatfelvétel az ELTE PPK Izabella utcai épületének oktatói szobájában történt a zavartalanság és a négy szemközti helyzet biztosításával. A vizsgálat megkezdése előtt sorsolás útján döntöttem el, hogy fiú vagy lánybábát fog a résztvevő kapni.

A kísérlet a tájékoztató és a beleegyező nyilatkozat kitöltését követően a játékbabával való találkozással kezdődött. Elmondtam, hogy a következő 20-30 percben azt fogjuk játszani, hogy ez az ő gyermeke, vegye kézbe, adjon neki egy nevet. Ez lehetőséget adott arra, hogy kiderüljön, a manipuláció sikeres volt-e (minden esetben az volt).

Ezt követően a számítógép elé ült a résztvevő a babával és elmondtam neki, hogy gyermekeknek készült rajzokat fog látni. Igyekezzen minél részletesebben elmesélni a gyermeknek, hogy mi történik a képeken. Tudattam, hogy 7 kép lesz, ezt követően pedig egy másfél perces videó. Időbeli megkötés nem volt, ha kérdezte valaki, mennyit kell mesélni egy képről, azt mondtam, amennyit gondol. A videóhoz azt az instrukciót adtam, hogy először nézze végig, majd egy másik dián, mikor újra megjelenik a videó, nézze meg újra, ekkor viszont a videóval szinkronban, folyamatosan mesélje a babának, mi történik. Az első képről való mesélést megelőzően kezdődött a hangfelvétel.

Miután másodszor is a videó végére ért, leállítottam a hangfelvételt, majd a résztvevőt megkértem, hogy töltsön ki egy kérdőívet. Ebben először néhány személyes adatra kellett válaszolnia (életkor, iskolai végzettség stb.), ezt követően pedig a BSRI kérdőívet kellett kitöltenie. Végül a vizsgálattal kapcsolatos érzéseiről adhatott választ (mennyire érezte jól magát), és választania kellett egy kedvenc színt a játékbabának.

A vizsgálat befejezésekor még beszélgettem a résztvevőkkel, hogy kérdéseiket megválaszoljam, esetleges kellemetlen élményeiket feloldjam. Megkérdeztem, hogy érezték magukat, valamint, hogy szerintük mit vizsgálhattam. Jeleztem feléjük, hogy valamit manipuláltam, és megkérdeztem, szerintük mi volt az. Végül megmutattam a másik színű nadrágot, ezzel lerántva a leplet arról, hogy a kisbaba nemét változtattam vizsgálatról

vizsgálatra. Ezután még igény esetén beszélgettünk pár percig, majd a kísérlet véget ért.

2.4. Az adatfelvételt követő munkálatok

Miután a vizsgálatra jelentkezők többségével sikerült felvenni az adatokat, Ginter Tamás vállalta a hanganyagok kódolásra kész állapotra formálását. Ez azt jelentette, hogy a hanganyagokat szétvágták a képek, illetve a videó mentén. Emellett kivágták a hanganyagokban esetleg előforduló egyértelmű utalásokat a baba nemére (pl. *Te lány vagy, igaz?*), és a baba nevét, ha a résztvevő az adott hanganyagban megszólította.

A hanganyagokat öt pszichológus hallgató vállalta, hogy lekódolja a korábban kialakított szempontok alapján, amelyeket az 1. számú melléklet foglal össze. Minden kódoló minden hanganyagot meghallgatott, és minden kategóriában lekódolt.³ A kategóriák közt voltak olyanok, amelyeket minden képnél (és a videónál) külön-külön kellett értékelni (globális kategóriák), valamint olyanok, amelyek egy-egy képhez (illetve a videóhoz) tartoztak csupán (lokális kategóriák). Emellett a kódolók értékelték azt is, hogy a résztvevők által a babához asszociált kedvenc szín milyen: inkább fiús vagy inkább lányos. Ezt követően a kategóriára jellemző tulajdonságok alapján választottuk az összesítésre legalkalmasabb függvényt (pl. átlag, módusz stb.), egyrészt a kódolók kódjainak egyesítéséhez, másrészt a globális kategóriák egy változóba gyűjtéséhez.

3. Eredmények

3.1. Az adatok feldolgozása

A statisztikai vizsgálatokhoz az IBM SPSS Statistics 20, valamint az RStudio 3.2.3 programokat használtam. A kódolók által számszerűsített változók összefűzéséhez használt függvények az 1. számú mellékletben tekinthetők meg.

3.2. Leíró statisztikák

A kutatásban 43 személy vett részt, 22 nő és 21 férfi. Az életkori átlag 33, a szórás 14 év. A legfiatalabb résztvevő 19, a legidősebb 59 éves volt, de a résztvevők felének az életkora nem haladta meg a 26 évet. Többségében vidéki nagyvárosi (20 fő) és budapesti (19 fő) lakosok.

21 fő kapott lánybabát, 22 pedig fiút.

³ Néhány helyen öt helyett csak négy ember végezte el a kódolást, de az adatok döntő többségét öten kódolták le.

A vizsgálatban a férfiak és nők, szülők és nem-szülők, fiúbabát és lánybábát kapott személyek száma az 1. számú táblázatból olvasható ki:

	Nem-szülő		Szülő	
	Férfi	Nő	Férfi	Nő
Fiúbaba	6	5	4	7
Lánybaba	7	5	4	5

1. táblázat A résztvevők száma nem, szülőség és a baba neme mentén

3.3. Különbségek leíró változóiban

A Mann-Whitney próba alapján a szülőknek hamarabb született meg az első gyermekük (átlagosan 24 évesen), mint a nem-szülők tervezik az első gyermekük születését (átlagosan 29 éves korukra tervezik) ($N = 43$; $Z = -2,722$; $p = 0,006$). Tovább vizsgálva az adatokat azt kapjuk, hogy a gyermektelen férfiak későbbre tervezik az első gyermeket, viszont az édesapák és az édesanyák életkora között nem volt kimutatható szignifikáns különbség az első gyermek születésekor. A nem-szülő férfiak átlagosan 31, a nők 26 évesen szeretnék az első gyermeküket. A különbséget a 2. számú mellékletben szereplő ábra szemlélteti.

A kódolók közötti megbízhatóságot Light (1971) útmutatásai alapján a páronkénti összehasonlításban kiszámolt Kappa értékek átlagolásával ellenőriztük, amelynek értéke az első képen látható sütőgető cica nemére vonatkozó kategóriában 0,827 - amely a közel tökéletes egyetértés intervallumába esik. Hasonlóan magas egyetértés mutatkozott az ötödik képen látható babázó pandák ($Kappa = 0,831$) és a videó szereplőinek nemével kapcsolatban ($Kappa = 0,838$). Jelentős egyetértés a második képen látható bevásárló süni ($Kappa = 0,781$) és a hatodik képen látható bicikliző mókus ($Kappa = 0,786$) nemével kapcsolatosan volt megfigyelhető a tekintetben, hogy a kódolók milyen mértékben értettek egyet a hangfelvétel tartalmában.

3.4. A kérdőív statisztikai mutatói

A BSRI kérdőív megbízhatósági mutatóit a 2. számú táblázat foglalja össze:

Skála	Cronbach-alpha
Férfiasság	0,883
Nőiesség	0,807
Szociális kíváncsiság	0,786

2. táblázat A BSRI kérdőív skáláinak megbízhatósági mutatói ($N = 43$)

A felvett skálák normális eloszlást mutatnak. A Kolmonorov-Smirnov teszt a Férfiasság skálán $p = 0,833$ ($N = 43$; $Z = 0,623$), a Nőiesség skálán $p = 0,401$ ($N = 43$; $Z = 0,894$), a Szociális kívánatosság skálán pedig $p = 0,96$ -os szignifikancia értéket vesz fel ($N = 43$; $Z = 0,667$).

3.5. Interakciós hatások

A résztvevő neme, „szülősége” valamint a baba neme közötti páros vagy hármas interakció egy esetben volt kimutatható:

- A videóról való mesélés során a kisháromszögről beszélés mértékét a mesélő neme, és hogy szülő-e együttesen határozza meg ($N = 43$; $F = 4,934$; $p = 0,032$). Főhatás nem volt kimutatható.

3.6. A játékbaba nemének hatása

A Mann-Whitney próba eredményei alapján a következő eltérések figyelhetők meg a fiú és lánybabáknak történő mesélésben:

- A babákhoz asszociált kedvenc színeket a kódolók egytől hatig értékelték (1: nagyon lányos szín – 6: nagyon fiús szín). Ez alapján a résztvevők a babáknak a baba neméhez inkább illő színt választották kedvencnek ($N = 43$; $Z = -3,009$; $p = 0,003$).
- A fiúbabának több veszélyességre utalást mondtak a résztvevők az első képnél ($N = 43$; $Z = -2,025$; $p = 0,043$)
- A hetedik képről mesélés során fiúbabáknak gyakrabban utaltak korábbi képekre a vizsgálatban résztvevők ($N = 43$; $Z = -2,199$; $p = 0,028$), mint azok, akik lánybabát kaptak.

A varianciaanalízis (Univariate) alapján a fiúbabát kapott vizsgálati személyek a BSRI kérdőív Férfiasság skáláján magasabb pontszámot értek el, mint azok, akik lánybabát kaptak ($N = 43$; $F = 5,46$; $p = 0,025$).

A Mann-Whitney próba alapján a független kódolók megítélése szerint a fiúnak öltöztetett babáknak tendenciózusan „fiúsabban” meséltek a résztvevők a globálisan megítélt fiús-lányos mesélés változó szerint, mint a lánynak öltöztetett babának ($N = 43$; $Z = -1,689$; $p = 0,091$). Ugyanebben a független mintás t-próba viszont szignifikáns eltérést mutatott ($N = 43$; $t = -2,15$; $p = 0,037$).

3.7. Nemek közti eltérések

A férfi és nő résztvevőktől beérkezett adatok közötti különbségek a következők voltak a Mann-Whitney próba szerint:

- A nők bevallásuk szerint jobban szeretik a kisbabákat ($N = 43$; $Z = -3,082$; $p = 0,002$), és a vizsgálat során is jobban érezték magukat ($N = 43$; $Z = -2,074$; $p = 0,038$).
- A férfiak a Férfiasság, a nők a Nőiesség skálán értek el magasabb pontszámot a független mintás t-próba szerint (előbbinél $N = 43$; $t = -3,017$; $p = 0,004$, utóbbinál $N = 43$; $t = 2,692$; $p = 0,011$).
- A kódolók szerint a férfiak férfiasabban, a nők nőiesebben meséltek a babának ($N = 43$; $Z = -3,463$; $p = 0,001$).
- A nők gyakrabban utaltak a hetedik képnél korábbi képekre, mint a férfiak ($N = 43$; $Z = -1,991$; $p = 0,046$).
- Minden képről szignifikánsan hosszabb ideig beszéltek a nők (a mesélési idő összegénél $N = 43$; $Z = -2,272$; $p = 0,023$).

Emellett a Chi-négyzet próba alapján a női résztvevők hajlamosabbak voltak az első képen látható sütiögető cicának nemet tulajdonítani ($N = 43$; $Chi-Square = 12,302$; $p < 0,001$). A sütiögető cicát minden esetben nőneműnek kategorizálták a résztvevők (pl. cicamama, cica anyuka stb.), vagy pedig nem adtak neki nemet. Valamint a férfi résztvevők gyakrabban említették a videó nézése során, hogy a nagy háromszög egyedül marad a viselkedése miatt ($N = 43$; $Chi-Square = 22,349$; $p < 0,001$). A varianciaanalízis (Univariate) szerint a férfiak több agresszív utalást használtak a mesélésük során ($N = 43$; $F = 4,181$; $p = 0,048$).

3.8. Szülői tapasztalat hatása

A szülő és nem-szülő résztvevőktől felvett adatok az alábbiakban térnek el egymástól a Mann-Whitney próba szerint:

- A szülők kevésbé önérvényesítőnek ($N = 43$; $Z = -3,038$; $p = 0,002$), hiúnak ($N = 43$; $Z = -2,355$; $p = 0,019$) és versengőnek ($N = 43$; $Z = -3,042$; $p = 0,002$), ellenben boldogabbnak ($N = 43$; $Z = -2,012$; $p = 0,044$), alkalmazkodóbbnak ($N = 43$; $Z = -2,139$; $p = 0,032$), hiszékenyebbnek ($N = 43$; $Z = -2,141$; $p = 0,032$) és ügyetlenebbnek ($N = 43$; $Z = -2,418$; $p = 0,016$) látják magukat, mint azok a résztvevők, akiknek még nem született gyermeke.
- Az ötödik képről (babázó pandák) a szülők kevésbé lányosan meséltek, mint a nem-szülők ($N = 43$; $Z = -2,132$; $p = 0,033$).
- A nem-szülők lelkesebben meséltek a videóról ($N = 43$; $Z = -2,583$; $p = 0,011$), valamint a videóról mesélés során több veszélyre utaltak a nem-szülők ($N = 43$; $Z = -2,043$; $p = 0,058$).

- A nem-szülők többször kötötték össze egymással a különböző képekről szóló meséket ($N = 43$; $Z = -2,583$; $p = 0,01$).

3.9. További eredmények

A nemekre vonatkozó leíró eltérések a következőképpen alakultak:

- A résztvevők közel kétharmada, 27 fő szeretne vagy szeretett volna először fiúgyermeket, lányt pedig csak 16 fő.
- Az első képen látható sütögető cica nemét az esetek több mint háromnegyedében (33 fő) jelezték, minden esetben nőként mutatva be a sütögető cicát.
- A második képen látható bevásárló süni hét esetben volt lány, háromban pedig fiú. Ennek megfelelően 33 résztvevő nem említette meg a süni nemét.
- Az ötödik képen látható babázó pandák esetén 32 fő nem említette a nemüket. hat esetben meséltek egy fiú és egy lány pandáról, és öt esetben két lány pandáról.
- A hatodik képen látható bicikliző mókus öt mesében volt fiú, egyben lány, 37 résztvevő pedig nem beszélt a neméről.
- A videóban nyolc esetben történt utalás a figurák nemére, ekkor a kör nőt szimbolizált, a háromszög pedig férfit.
- A résztvevők neméből és a játék baba neméből létrehozott, négy értéket felvehető változó alapján az eltérő nemű résztvevők eltérő nemű babáknak mesélésének ideje szignifikáns eltérést mutatott az egyszempontú varianciaanalízis során. Ahogy a 6. számú melléklet mutatja, átlagosan a leghosszabb ideig nők meséltek fiú babáknak ($N = 43$; $F = 3,672$; $p = 0,02$).

További eredmény, hogy a sütögető cica nemét gyakrabban mondták nők ($N = 43$; $Chi-Square = 12,302$; $p < 0,001$), valamint a videónál is a nők meséiben volt gyakrabban nemük a szereplőknek ($N = 43$; $Chi-Square = 16,953$; $p < 0,001$). Emellett amennyiben a bevásárló sünit lánynak tekintette a mesélő, a videóban ezen hét esetből egyszer sem használt nemeket, amikor fiúnak, akkor hátról két alkalommal, amikor pedig nem volt neme a bevásárló süninek, 33 esetből hétszer volt nemük a videóban lévő alakzatoknak.

A többszempontú varianciaanalízis szignifikáns interakciót mutatott a nem és a szülő változó között a videóban a kisháromszögről mesélés részletességében ($N = 43$; $F = 4,549$; $p = 0,04$). A legtöbbet a kisháromszögről az apukák beszéltek, ennél kevesebbet a nem-szülő nők, majd a nem-szülő férfiak, a legkevesebbet pedig az anyukák.

3.10. Tendenciózus eredmények

A szignifikáns eredmények mellett kaptam olyan tendenciózus különbségeket is, amik elgondolkodtatók, így érdemesnek találom megemlíteni, ugyanakkor mivel nem érték el a szignifikáns hatást, érdemes fenntartásokkal kezelni az alábbi eredményeket:

- A kódolók által globálisan megítélt fiús-lányos mesélés változó szerint (a kódolók összbenyomása alapján) a fiú babáknak tendenciózusan „fiúsabban”, a lány babáknak pedig „lányosabban” meséltek a Mann-Whitney próba alapján ($N = 43$; $Z = -1,689$; $p = 0,091$).
- A fiú babáknak több színt említettek a résztvevők (Mann-Whitney próba: $N = 43$; $Z = -1,759$; $p = 0,079$).
- A Wilcoxon próba szerint a videó megtekintésekor többször említették fiú babának, hogy ez nem kisgyermeknek való történet ($N = 43$; $Z = -4,359$; $p < 0,001$).
- A nők bevallásuk szerint a vizsgálat végén közelebb érezték magukhoz a babát, mint a férfiak (Mann-Whitney próba: $N = 43$; $Z = -1,693$; $p = 0,091$), és több jelzőt használtak a mesélés során (Mann-Whitney próba: $N = 43$; $Z = -1,907$; $p = 0,056$).
- A Mann-Whitney próba eredménye szerint szülők kevésbé gyerekesnek ($N = 43$; $Z = -1,792$; $p = 0,073$), és kevésbé a saját érdekeikkel törődőnek ($N = 43$; $Z = -1,715$; $p = 0,086$) jellemezték magukat, mint a nem-szülők.
- A Férfiasság skálán a szülők alacsonyabb pontszámot értek el ($N = 43$; $t = 1,95$; $p = 0,058$) a független mintás t-próba eredménye szerint.

4. Következtetések

4.1. A kutatás alap gondolata

Kutatásunk célja az volt, hogy feltárjuk a különböző nemű gyermekekkel való eltérő bánásmódot a szülő-gyermek interakció kizárásával, ezáltal csak a szülő hozzájárulását mérni a különböző nemű gyermekek eltérő kezelésében. Emellett kíváncsiak voltunk a szülői szerep tapasztalatának és a nemi szereppel való azonosulás mértékének a hatására is.

Bár a férfiak és a nők között rengeteg veleszületett eltérés megfigyelhető, az egyéni eltéréseket eszkalálhatják a szocializáció során elvárt sémák. A genetikai kutatások alapján például a férfiak veleszületetten hajlamosabban a szintévesztésre, mint a nők, mivel a szintévesztést X-kromoszómához kötött, recesszív öröklődő gén okozza (Hurvich, 1981). Az evolúciós pszichológia szerint míg a férfiak vadásztak, a nők gyermeket neveltek, és gyűjtögettek (Révész, 2016). Ennek megfelelően a férfiaknak a térlátása

lett hatékonyabb, és a nőknek logikus lenne a színlátásban előnyt élvezniük, mivel így könnyebben megtalálják az érett terméseket. Viszont ezt a genetikailag adott különbséget a társadalom is felerősítheti azáltal, hogy a lányoktól inkább várja el, hogy választékosan használja a színeket, míg a fiúktól nem.

Ahogy a szülők autót vagy babát vesznek a gyermeküknek, elképzelhető-e, hogy azért érdeklődik jobban a fiú az autó iránt, a lány a baba iránt, mert azzal vették körbe a szülei kiskorában? Elképzelhető. És ha a lányok több színt hallanak a szüleiktől, mint a fiúk, akkor az is magyarázhatja a fenti különbséget.

Az eltérő kezelés természetesen rengeteg területen megnyilvánulhat. Az viszont biztos, hogy ha kiskorban a szülők másképp segítik egy fiúnak megkonstruálni a világot, mint egy lánynak, azzal tovább növelhetik a nemek között alapvetően is meglévő eltéréseket.

4.2. A játék-baba neme

A kutatás számomra talán legmeglepőbb eredménye az volt, hogy a fiúnak öltöztetett babát kapott résztvevők a BSRI kérdőív kitöltése során magasabb pontszámot értek el a férfiasság skálán, mint azok, akik lánynak öltöztetett babát kaptak. Mivel a baba neme volt a manipulált változó, kijelenthetjük, hogy a játék-baba neme hatással volt a résztvevő aktuális szubjektív önképére. Bár a célunk az volt, hogy kivegyük a baba hatását a szülő-gyermek interakcióból, úgy tűnik, már egy játék-baba képzelt neme is képes volt interakcióba lépni a résztvevővel, és ideiglenesen befolyásolni annak a nemi szerepekkel való azonosulását. Egy élő gyermek várhatóan még nagyobb hatással lenne a résztvevőre. A szülő énképének módosítása pedig szükségszerűen okoz eltérő viselkedést a szülő-gyermek interakcióban, ezáltal eltérő bánásmódot a különböző nemű gyermekekkel. A fenti gondolatmenet akkor tehető robusztusabbá, ha a nemi szerepazonosulást a kérdőív kitöltésével a vizsgálatától függetlenül megismételnénk – és a két-féle eredmény összehasonlításra kerülne.

A Mann-Whitney próba alapján a résztvevők a különböző neműnek öltöztetett babáknak tendenciózusan eltérően meséltek a fiús-lányos mesélés változó szerint – a fiúknak „fiúsabban”, a lányoknak „lányosabban”. A független mintás t-próba viszont szignifikáns eltérést jelzett. Egy nagyobb mintán várhatóan robusztusabban megjelenének az esetleges különbségek, viszont az eredmények arra utalnak, hogy a független kódolók (akiknek nem volt tudomásuk arról, milyen színű ruha van a játék-babán, akinek a mese szól) tudateltérő kiértékelési mechanizmusok révén meg tudják sejteni a mesélés módjából, hogy milyen nemű gyermeknek szól. Ezeknek

a konkrét bejósloít (pl. hangszín, mese témája stb.) további kutatások tudnák feltárni.

4.3. Nemek közti különbségek

A fiús, illetve lányos mesélésnél bár volt hatása a baba nemének, robusztusabb eredmény jött ki a mesélő neméhez kapcsoltnak. Tehát bár van hatása a baba nemének a fiús vagy lányos mesélésre, jelentősebben a mesélő neme befolyásolta azt. Ezt az eredményt viszont okozhatta az, hogy bár a kódolók a baba neméről nem tudtak, hallották a mesélő hangját, és akaratlanul torzíthattak a kódolás során ezen irányba. Ezt kiszűrni viszont csupán a mesélés legépelésével lehetne, amely során elveszne a hanghordozás, a tónus és rengeteg egyéb része a mesélésnek, amely a globális mesélés alapjául szolgált.

4.4. Az eredmények korlátai és további kutatási lehetőségek

Bár sok érdekes eredmény született a kutatásból, figyelembe kell vennünk annak a korlátait is. A minta messze nem reprezentatív, és a kategóriák számát tekintve a 43 résztvevő nem olyan sok. A társadalomra általánosítani ezért nem lehet, csak azt mutatja, érdemes lenne ezeket a különbségeket egy nagyobb lélegzetvételű kutatásban is vizsgálni. A kísérleti elrendezés előnye, hogy a manipulált változó hatásából oksági következtetéseket vonhatunk le. Viszont nagy hátránya, hogy ront az eredmények validitását. Sajnos nem lehetünk biztosak benne, hogy valódi gyermekkel, egy szabad mesélési helyzetben ugyanígy viselkednek az emberek. Bár célunk az volt, hogy a gyermek szándékai ne legyenek hatással a résztvevőre (többek között ezért is nem élő babával dolgoztunk), egy játék-baba által a helyzet művivé vált. Ennek ellenére is a vizsgálatban résztvevők több mint fele jelezte azt, hogy jól érezte magát a vizsgálat során, és közel 60%-uk inkább érezte közel magához a babát, mint távol.

A kísérleti elrendezés módosítása, a BSRI kérdőív vizsgálatától független ismételt felvétele tisztázhatná, hogy valóban a kapott játék-baba neme volt-e egyértelműen átmeneti hatással a résztvevők nemi szerep azonosulására vagy esetleg a vizsgálati helyzet valamely más eleme (például a mesélési szituáció maga).

A kódolók globális megítélése szerint a fiúbabáknak fiúsabban meséltek, mint a lánybabáknak. Ezek szerint volt a mesélésben valami, ami miatt intuitívan a kódolók helyesen tudtak arra asszociálni, hogy fiúnak vagy lánynak szól a mese. Bár sok szempontból kellett kódolniuk a vizsgálatban résztvevők hanganyagait, szignifikáns eltérés a fiú és lánybabáknak szóló mesék tartalmi elemei között kevés helyen volt megfigyelhető. Ebből kifo-

lyólag valószínűsíthető, hogy van még olyan szempont, ami alapján a fiúknak és a lányoknak másképp meséltek a résztvevők (pl. intonáció, hanghordozás), így további szempontokat is érdemes lenne feltárni.

Más formában tovább lehetne vizsgálni azt, hogy az emberek milyen formában alkotnak más világot egy fiúnak, mint egy lánynak. Például kevésbé művi szituáció lehetne felkérni a vizsgálatban résztvevőket, hogy rajzoljanak egy kisfiúnak/kislánynak, és a rajzokat kielemezni téma, színvilág stb. szempontjából.

A vizsgálatban résztvevők saját gyermeküknek történő mesélése előnyökkel és hátrányokkal is járna. A résztvevőnek kényelmesebb helyzetet teremtené az ismerős szituáció, viszont ezt a populációt nehezebb volna elérni, és az szülő-gyermek interakcióban tényleges kommunikációs interakció torzító eleme ismét megjelenne, amit ezen kísérleti elrendezés sikeresen kiszűrt.

5. Összefoglalás

Célunk a szabad mesélési helyzetben megnyilvánuló, különböző nemű gyermekek eltérő kezelésének feltárása volt. Eredményeink ezt igazolva rámutatnak, hogy a fiú játékbabáknak fiúsabban meséltek a vizsgálatban résztvevők, mint a lány játékbabáknak, azonban ezen túlmutató módon a játékbaba neme függvényében a fiúbabát kapott résztvevők hajlamosabban voltak inkább a férfiasnak ítélt tulajdonságok mentén magasabban értékelni önmagukat. Bár a szülői tapasztalat kevés hatást mutatott a mesélésre, a férfiak és a nők is másképp kezelték a fiú- és lánybabát több szempontból.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretném megköszönni Katona Nórának a kitartó és fáradhatatlan segítségét, nélküle ez a vizsgálat nem, vagy csak teljesen más formában jöhetett volna csak létre.

Köszönettel tartozok a Tóparti Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolának, engedélyük által született meg a kísérlet hét képe. Továbbá köszönöm az iskola azon tanulóinak a munkáját, akik ezeket a képeket elkészítették, név szerint Akl Fanninak, Boda Annának, Fűri Kittinek, Horváth Anitának, Kaviczky Vandának, Molnár Ramónának, Németh Tamásnak, Sahinger Annának és Szabó Rékának.

Bem BSRI kérdőíve Szabó Mónika segítségével került a kutatásba, ezúton is köszönöm neki, hogy eljuttatta hozzám.

Köszönöm édesanyámnak, Ódor Csillának, hogy rendelkezésemre bocsájtotta a kutatásban felhasznált játékabát, és a két különböző színű nadrágot elkészítette a manipulációhoz.

A hanganyagok feldolgozásában való segédkezését köszönöm Ginter Tamásnak, aki a felvett hanganyagokat részekre vágta, a bennük szereplő nevek kivágta. A kódolást Barátosi Levente, Márton Blanka, Mihalecz Imola, Peringer Edit és Zsin Ágnes végezte, nekik is köszönöm az együttműködést.

Irodalom

- Barry, H., III, Bacon, M. K., Child, I. L. (1957): A cross-cultural survey of some sex differences in socializations. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 55, 327–332.
- Bem, S. L. (1974): The Measurement of Psychological Androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155–162.
- Bereczkei T. (2008): Evolúciós pszichológia. Budapest: Osiris.
- Best, D. L., Williams, J. E. (2003): A biológiai, illetve a társadalmi nemek és a kultúra. In: Anh, N. L. L., Fülöp M. (szerk.): *Kultúra és pszichológia*. Budapest: Osiris.
- Brizendine, L. (2010a): *A férfi agy*. Budapest: Nyitott Könyvműhely.
- Brizendine, L. (2010b): *A női agy*. Budapest: Nyitott Könyvműhely.
- Buda B. (1991): A nemi szerepek problémája. A nemi szerep kialakulása. A nemi identitás. In: Kósa É., Ritoókné Ádám M. (szerk.). *Fejldéslélektan szöveggyűjtemény pedagógia és tanár szakos hallgatók részére*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Cole, M., Cole, S. R. (1997): *Fejldéslélektan*. Budapest: Osiris.
- Connellan, J., Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Batki, A., Ahluwalia (2000): Sex differences in human neonatal social perception. *Infant Behavior and Development* 23: 113–118.
- Deloache, J. (1984): What's this? Maternal questions in joint picture book reading with toddlers. *Quarterly Newsletter of the Laboratory of Comparative Human Cognition* 6, 87–95.
- Eaton, W. O. Enns, L. R. (1986): Sex differences in human motor activity level. *Psychological Bulletin* 100, 19–28.
- Fagot, B. I. (1978): The influence of sex of child on parental reactions to toddler children. *Child Development*, 49, 459–465.
- Freedman, D. G. (1976): Infancy, biology and culture. In: Lippsitt, L., P. (Ed.). *Developmental psychology*. New York: Halsted, Wiley, 34–54.
- Heider, F., & Simmel, M. (1944): An experimental study in apparent behavior. *The American Journal of Psychology*, 57, 243–259.

- Hinde, R. A. (1987). *Individuals, relationships and culture: Links between ethology and the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jameson, S. (1986): South Korean parents tip birth ratio. *Los angeles Times*, július 11. 1, 18.
- Leaper, C. (2013): Gender development during childhood. In Zelazo, P. D. (szerk): *Oxford handbook of developmental psychology* (Vol. 2, 327–377). New York: Oxford University Press.
- Light R.J. (1971): Measures of response agreement for qualitative data: Some generalizations and alternatives. *Psychological Bulletin* 76(5), 365–377.
- Martin, C. L., Fabes, R. A. (2001): The stability and consequences of young children's same-sex peer interactions. *Developmental Psychology*, 37, 431–446.
- Martin, C. L., Ruble, D. N., Szkrybalo, J. (2002): Cognitive theories of early gender development. *Psychological Bulletin*, 128, 903–933.
- Rosenberg, B. G., Sutton-Smith, B.(1972): Sex and identity. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Rubin, J. Z., Provezano, F. J., Lurija, Z. (1974): The eye of the beholder: Parents' view on sex of newborns. *American Journal of Orthopsychiatry*, 44, 512–519.
- Sigel, I. E. (1985): *Parental belief systems*. Hillsdale: NJ, Erlbaum.
- Szilágyi V. (1976): *Nemi nevelés a családban*. Budapest: Medicina.
- Urbán R., Varga K. & Balázs J. (2014). *Útmutató tudományos közlemények felépítéséhez I*.
http://affektiv.hu/lib/exe/fetch.php?media=utmutato_tudomanyos_kozlemenyek_felepitesehoz_i.pdf [2015. 05. 15.]
- Vygotsky, L. S. (1934/1987): Thinking and speech. In *The collected works of L. S. Vol. 1. Problems of general psychology*. New York: Plenum Press.
- Vygotsky, L. S. (1978): *Mind in society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Videók

<https://www.youtube.com/watch?v=VTNmLt7QX8E> [2016.05.04.]

Mellékletek

Szempont	Értékelés	Kódolói válaszok összefűzésének függvénye	A képek összefűzési függvénye
Lelkes, kisbabát bevonó beszédstílus (“nézd, milyen érdekes... látod?”, “emlékszel?”) - baba élő személyként kezelése	1: nem jellemző – 6: jellemző	Átlag	Átlag
Babával való közös cselekvésre utalás, közös tevékenységek a gyerekekkel (“majd te is kapsz egy biciklit”, “még nem ehetsz ilyet, de majd...”)	darabszám	Átlag	Átlag
Elhangzott jelzők száma	darabszám	Átlag	Átlag
Elhangzott színek száma	darabszám	Átlag	Átlag
Veszélyességre utalás (“Ez így nem biztonságos”, “Nem higiénikus”)	darabszám	Összeg	Összeg
Összeköti-e a képeket pl. egy egységes történetfolyammá (“Ezek a macik voltak az előző képen is”) vagy logikai kapcsolatot teremt a képek között (“A maci és a süni most elmentek a boltból focizni”)	0: nem 1: igen	Módusz	Összeg
Agresszív/passzív-agresszív megnyilvánulások vagy arra történő utalás (pl. “Nem engedik játszani”, “Meg akarja őket enni”)	darabszám	Összeg	Összeg
Kódoló összbenyomása: Fiúslányos mesélés - szerinted fiúnak vagy lánynak szól a mese?	1: nagyon lányos – 6: nagyon fiús	Átlag	Átlag

1. melléklet A kódolás során figyelembe vett és felhasznált globális kategóriák, valamint az azok összefűzésekor használt függvények

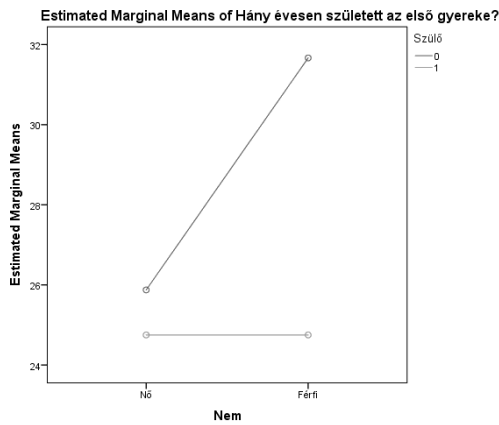
Nemekkel kapcsolatos szerepelvárások tükröződése szabad mesélési helyzetben

Szempont	Értékelés	Hol	Összefűzéshez használt függvény
Van-e neve a süítőgető cicának	0: nem 1: igen	1. kép	módusz
Fiú vagy lány sün	0: nincs neme 1: fiú 2: lány	2. kép	módusz
A játék szabályainak, céljának, folyamatának bemutatása (“azzal az ütővel viszi a korongot”, “megpróbálja a kapuba löni”, “a bíró szabálytalanságot lát”)	1: nem jellemző – 6: nagyon jellemző	3. kép	átlag
Bíró említése	0: nincs említve 1: futólag 2: több mondatban	3. kép	módusz
Pandák neve	0: nincs említve 1: egy fiú, egy lány 2: két lány	5. kép	módusz
Fiú vagy lány mókus	0: nincs említve 1: fiú 2: lány	6. kép	módusz
Alakzatok nemei	0: nincsenek nemek 1: vannak nemek	Videó	Módusz
Utalás arra, hogy a nagy háromszög egyedül maradt (a viselkedése miatt)	0: nem 1: igen	Videó	Módusz

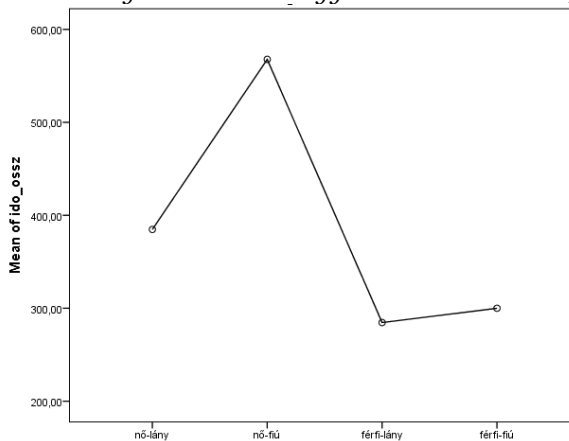
2. melléklet A kódolás során figyelembe vett és felhasznált lokális kategóriák, valamint az azok összefűzésekor használt függvények

Szempont	Értékelés	Hol	Összefűzéshez használt függvény
Fiús vagy lányos szín	1: nagyon lányos – 6: nagyon fiús	„Mit gondol, mi lehet a baba kedvenc színe?”	Átlag

3. melléklet A kódolás során figyelembe vett és felhasznált további kategóriák, valamint az azok összefűzésekor használt függvények

4. melléklet Hány évesen született az első gyermeke? (Ha még nincs, a tervei szerint hány éves lesz az első gyermeke születésekor?)

5. melléklet Férfiak és nők átlagos mesélési ideje fiú és lánybabáknak (mp)